

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

دانشگاه تربیت مدرس
دانشکده مدیریت و اقتصاد

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد رشته حسابداری

**بررسی رابطه ی جایگزینی دستکاری فعالیت های واقعی و دستکاری ارقام تعهدی
اختیاری در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران**

استاد راهنما:
دکتر محمد علی آقایی

استاد مشاور:
دکتر عادل آذر

علی اکبر جوان

شهریور ۱۳۹۰

بِه نام خدا

تاییدیه اعضای هیات داوران در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیات داوران نسخه نهایی پایان نامه کارشناسی ارشد آقای علی اکبر جوان تحت عنوان « بررسی رابطه جایگزینی دستکاری فعالیت های واقعی و دستکاری اقلام تعهدی اختیاری در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران » را از نظر فرم و محتوا بررسی نموده و پذیرش آن را برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیشنهاد می کند.

اعضای هیات داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضا
۱- استاد راهنما	دکتر محمدعلی آقایی	استادیار	
۲- استاد مشاور	دکتر عادل آذر	استاد	
۳- استاد ناظر	دکتر علی رجب زاده	استادیار	
۴- استاد ناظر	دکتر زهرا دیانتی دیلمی	استادیار	
۵- نماینده تحصیلات تکمیلی	دکتر علی رجب زاده	استادیار	

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموزان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند:

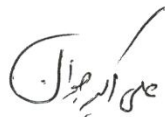
«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد نگارنده در رشته حسابداری است که در سال ۱۳۹۰ در دانشکده مدیریت و اقتصاد دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی جناب آقای دکتر محمد علی آقایی و مشاوره جناب آقای دکتر عادل آذر آن دفاع شده است.»

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تأمین نماید.

ماده ۶: اینجانب علی اکبر جوان دانشجوی رشته حسابداری مقطع کارشناسی ارشد تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضا:

آیین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهشهای علمی دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاست‌های پژوهشی و فناوری دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهشهای علمی که تحت عناوین پایان‌نامه، رساله و طرحهای تحقیقاتی با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد زیر را رعایت نمایند:

ماده ۱- حق نشر و تکثیر پایان‌نامه/ رساله و درآمدهای حاصل از آنها متعلق به دانشگاه می باشد ولی حقوق معنوی پدید آورندگان محفوظ خواهد بود.

ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه/ رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی باید به نام دانشگاه بوده و با تایید استاد راهنمای اصلی، یکی از اساتید راهنما، مشاور و یا دانشجوی مسئول مکاتبات مقاله باشد. ولی مسئولیت علمی مقاله مستخرج از پایان‌نامه و رساله به عهده اساتید راهنما و دانشجو می باشد.

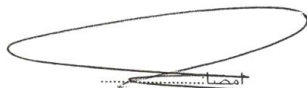
تبصره: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه/ رساله نیز منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب، نرم افزار و یا آثار ویژه (اثری هنری مانند فیلم، عکس، نقاشی و نمایشنامه) حاصل از نتایج پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرحهای تحقیقاتی کلیه واحدهای دانشگاه اعم از دانشکده ها، مراکز تحقیقاتی، پژوهشکده ها، پارک علم و فناوری و دیگر واحدها باید با مجوز کتبی صادره از معاونت پژوهشی دانشگاه و براساس آئین‌نامه های مصوب انجام شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه یافته ها در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرحهای تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق معاونت پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

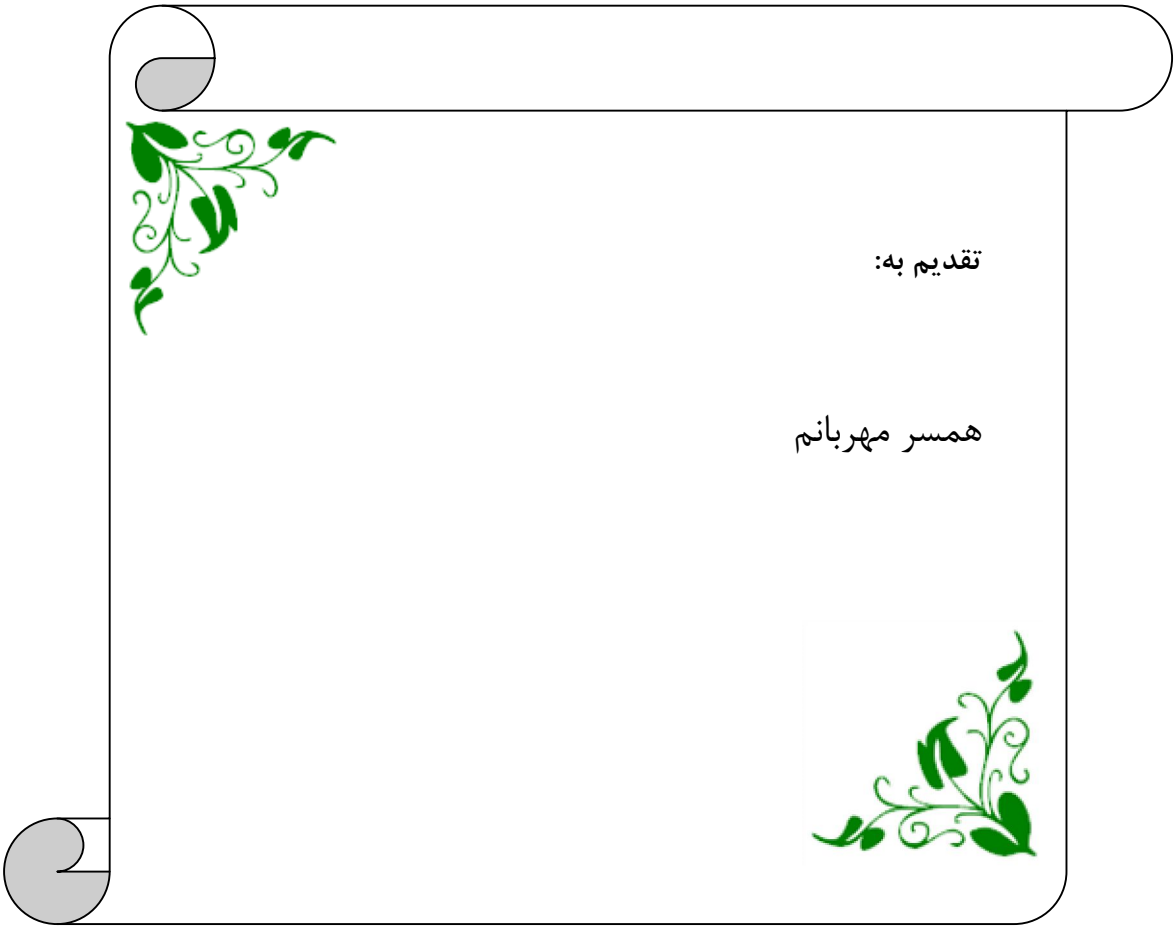
ماده ۵- این آیین‌نامه در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۸۷/۴/۱ در شورای پژوهشی و در تاریخ ۸۷/۴/۲۳ در هیأت رئیسه دانشگاه به تایید رسید و در جلسه مورخ ۸۷/۷/۱۵ شورای دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب در شورای دانشگاه لازم‌الاجرا است.

«اینجانب علی اکبر جوان دانشجوی رشته حسابداری ورودی سال تحصیلی ۱۳۸۷ مقطع کارشناسی ارشد دانشکده مدیریت و اقتصاد متعهد می شوم کلیه نکات مندرج در آئین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهشهای علمی دانشگاه تربیت مدرس را در انتشار یافته های علمی مستخرج از پایان‌نامه / رساله تحصیلی خود رعایت نمایم. در صورت تخلف از مفاد آئین‌نامه فوق الاشعار به دانشگاه وکالت و نمایندگی می دهم که از طرف اینجانب نسبت به لغو امتیاز اختراع بنام بنده و یا هر گونه امتیاز دیگر و تغییر آن به نام دانشگاه اقدام نماید. ضمناً نسبت به جبران فوری ضرر و زیان حاصله بر اساس برآورد دانشگاه اقدام خواهم نمود و بدینوسیله حق هر گونه اعتراض را از خود سلب نمودم»

امضاء:

تاریخ:

تقدیم به:

همسر مهربانم

تقدیر و تشکر:

خداوند را شاکرم که توفیق نگارش این پایان نامه را به من عطا فرمود تا بتوانم دوره تحصیلات تکمیلی خود را به پایان برسانم.

جا دارد از همه اساتید و بزرگواری که در انجام این پژوهش با راهنمایی‌ها و ارشادات دلسوزانه خود بنده را یاری نموده‌اند سپاس‌گزاری نمایم:

– استاد ارجمند جناب آقای دکتر محمد علی آقایی که زحمت راهنمایی این تحقیق را بر عهده داشتند.

– استاد ارجمند جناب آقای دکتر عادل آذر که به عنوان مشاور آماری، اینجانب را یاری نمودند.

و با تشکر از کلیه اساتید بزرگواری که به نحوی در تدوین این پایان‌نامه و حضور در جلسه دفاع متحمل زحمت شده و بر بنده منت گذاشتند.

از همکاری بخش کتابخانه بورس اوراق بهادار تهران به جهت در اختیار گذاشتن داده‌های مربوط به صورت‌های مالی شرکت‌ها و استفاده از نرم‌افزارهای موجود در این زمینه کمال تشکر را دارم.

همچنین از کلیه عزیزانی که به نحوی در تدوین این پایان‌نامه مرا یاری رسانیده‌اند متشکرم.

علی اکبر جوان

شهریور ۱۳۹۰

چکیده:

مدیران برای مدیریت سود به دو گزینه پیش روی خود یعنی دستکاری فعالیت‌های واقعی و یا دستکاری ارقام تعهدی اختیاری روی می‌آورند. اعمال هر یک از این گزینه‌ها با محدودیت‌ها و هزینه‌هایی رو به رو است. مسأله این است که این دو گزینه مدیریت سود، آیا همزمان با یکدیگر صورت می‌پذیرند و یا اینکه یکی قبل از دیگری انجام می‌شود. به عبارت دیگر آیا مدیر ابتدا برای دستیابی به سود مورد انتظار خود به یک تکنیک مدیریت سود روی می‌آورد و زمانی که با محدودیت مواجه شد به تکنیک دیگر روی می‌آورد یا اینکه از هر دو تکنیک به طور همزمان استفاده می‌کند. از این رو هدف اصلی پژوهش پیش روی بررسی رابطه‌ی جایگزینی انجام دستکاری ارقام تعهدی اختیاری و دستکاری فعالیت‌های واقعی با در نظر گرفتن عوامل محدود کننده آن‌ها می‌باشد. تعداد ۱۱۷ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار طی دوره زمانی ۱۳۸۰-۱۳۸۸ برای آزمون فرضیات تحقیق مورد استفاده قرار گرفته‌اند. برای آزمون همزمانی از تست هاسمن و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش مدل رگرسیون چند متغیره استفاده شده است.

نتایج این بررسی نشان می‌دهد که بین مدیریت واقعی سود و مدیریت ارقام تعهدی اختیاری رابطه‌ی جایگزینی وجود دارد به نحوی که مدیران برای انجام مدیریت سود، مدیریت واقعی سود را قبل از مدیریت ارقام تعهدی اختیاری انتخاب می‌کنند.

واژه‌های کلیدی

مدیریت سود، دستکاری ارقام تعهدی اختیاری، دستکاری فعالیت‌های واقعی، رابطه‌ی جایگزینی، آزمون هاسمن.

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۱	فصل اول: مقدمه و کلیات پژوهش.....
۲	۱-۱- مقدمه.....
۲	۲-۱- تشریح و بیان موضوع.....
۲	۱-۲-۱- مدیریت سود.....
۴	۲-۲-۱- دستکاری در ارقام تعهدی اختیاری.....
۴	۳-۲-۱- دستکاری در فعالیت‌های واقعی.....
۶	۴-۲-۱- هزینه‌های مدیریت سود.....
۸	۳-۱- مساله‌ی تحقیق.....
۹	۴-۱- سوالات تحقیق.....
۹	۵-۱- ضرورت انجام تحقیق.....
۱۰	۶-۱- فرضیه‌های تحقیق.....
۱۰	۷-۱- اهداف اساسی از انجام تحقیق.....
۱۰	۸-۱- نتایج مورد انتظار پس از انجام تحقیق.....
۱۱	۹-۱- مواد و روش انجام تحقیق.....
۱۱	۱-۹-۱- روش تحقیق.....
۱۱	۲-۹-۱- روش‌های گردآوری اطلاعات.....
۱۱	۳-۹-۱- قلمرو تحقیق.....
۱۱	۱-۳-۹-۱- دوره‌ی زمانی انجام تحقیق.....
۱۱	۲-۳-۹-۱- مکان تحقیق.....
۱۱	۴-۹-۱- جامعه‌ی آماری.....
۱۲	۵-۹-۱- نمونه‌ی آماری.....
۱۲	۶-۹-۱- روش یا روش‌های نمونه‌گیری.....
۱۲	۱۰-۱- روش‌های مورد نظر برای تجزیه و تحلیل و گردآوری اطلاعات.....
۱۲	۱-۱۰-۱- اندازه‌گیری دستکاری ارقام تعهدی اختیاری و دستکاری در فعالیت‌های واقعی.....

۱۳	۱-۱-۱۰-۱- مدل برآورد سطح عادی هزینه‌های اداری، عمومی و فروش.....
۱۴	۲-۱-۱۰-۱- مدل برآورد سطح عادی هزینه‌های تولید.....
۱۵	۳-۱-۱۰-۱- سوالات تحقیق.....
۱۶	۲-۱۰-۱- مدل برآورد سطح عادی اقلام تعهدی کل.....
۱۷	۳-۱۰-۱- طرح تحقیق.....
۱۹	۱۱-۱- معیارهای تجربی متغیرهای مستقل.....
۱۹	۱-۱۱-۱- معیارهای عوامل هزینه‌ی دستکاری فعالیت‌های واقعی.....
۲۱	۲-۱۱-۱- معیارهای عوامل هزینه‌ی دستکاری اقلام تعهدی اختیاری.....
۲۲	۱۲-۱- متغیرهای کنترل.....
۲۳	۱۳-۱- تعریف واژها و اصطلاحات تخصصی تحقیق.....
۲۴	۱۴-۱- ساختار تحقیق.....
۲۵	فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیق.....
۲۶	۱-۲- مقدمه.....
۲۸	۲-۲- مفهوم مدیریت سود.....
۳۱	۳-۲- شیوه‌های مدیریت سود.....
۳۲	۴-۲- مدیریت واقعی سود.....
۳۳	۵-۲- پیامدهای دستکاری فعالیت‌های واقعی.....
۳۶	۶-۲- ابزارهای مدیریت سود.....
۳۸	۷-۲- انگیزهای مدیریت سود.....
۳۹	۸-۲- مدیریت سود خوب در برابر مدیریت سود بد.....
۴۱	۹-۲- تفاوت‌های بین مدیریت اقلام تعهدی اختیاری و دستکاری فعالیت‌های واقعی.....
۴۲	۱۰-۲- هزینه‌های مربوط به دستکاری فعالیت‌های واقعی و دستکاری اقلام تعهدی اختیاری.....
۴۶	۱۱-۲- پیشینه‌ی پژوهش.....
۴۶	۱-۱۱-۲- پیشینه‌ی مدیریت سود از طریق اقلام تعهدی اختیاری.....
۴۶	۱-۱-۱۱-۲- پژوهش‌های داخلی.....
۵۱	۲-۱-۱۱-۲- پژوهش‌های خارجی.....
۵۲	۲-۱۱-۲- پیشینه‌ی مدیریت واقعی سود.....
۵۲	۱-۲-۱۱-۲- پژوهش‌های داخلی.....
۵۴	۲-۲-۱۱-۲- پژوهش‌های خارجی.....
۵۹	۱۲-۲- خلاصه فصل.....
۶۰	فصل سوم: روش شناسی پژوهش.....
۶۱	۱-۳- روش تحقیق.....

۶۲	۲-۳- روش‌های گردآوری اطلاعات.....
۶۲	۳-۳- قلمرو تحقیق.....
۶۲	۱-۳-۳- قلمرو موضوعی تحقیق.....
۶۲	۲-۳-۳- قلمرو زمانی تحقیق.....
۶۲	۳-۳-۳- قلمرو مکانی.....
۶۲	۴-۳- جامعه و نمونه آماری.....
۶۳	۵-۳- روش‌های مورد نظر برای تجزیه و تحلیل اطلاعات و آزمون فرضیات.....
۶۳	۱-۵-۳- اندازه‌گیری دستکاری اقلام تعهدی اختیاری و دستکاری فعالیت‌های واقعی.....
۶۴	۱-۱-۵-۳- مدل برآورد سطح عادی هزینه‌های اداری، عمومی و فروش.....
۶۵	۲-۱-۵-۳- مدل برآورد سطح عادی هزینه‌های تولید.....
۶۶	۳-۱-۵-۳- مدل برآورد سطح عادی سود غیر عملیاتی حاصل از فروش دارایی‌های بلند مدت.....
۶۷	۲-۵-۳- مدل برآورد سطح عادی اقلام تعهدی کل.....
۶۷	۳-۵-۳- طرح تحقیق.....
۶۹	۶-۳- معیارهای تجربی متغیرهای مستقل.....
۷۰	۱-۶-۳- معیارهای عوامل هزینه‌ی دستکاری فعالیت‌های واقعی.....
۷۲	۲-۶-۳- معیارهای عوامل هزینه‌ی دستکاری اقلام تعهدی اختیاری.....
۷۳	۷-۳- متغیرهای کنترل.....
۷۳	۸-۳- پرسش‌های تحقیق.....
۷۴	۹-۳- فرضیه‌های تحقیق.....
۷۵	فصل چهارم: جمع آوری و تحلیل داده‌ها
۷۶	۱-۴- فرآیند آزمون تحقیق.....
۷۶	۲-۴- جمع آوری داده‌ها.....
۷۶	۱-۲-۴- بورس اوراق بهادار تهران.....
۷۶	۲-۲-۴- جامعه مورد مطالعه و انتخاب نمونه.....
۷۷	۳-۴- برآورد سطوح عادی معاملات واقعی.....
۸۰	۴-۴- برآورد سطح عادی اقلام تعهدی کل.....
۸۲	۵-۴- آزمون همزمانی دستکاری فعالیت‌های واقعی و دستکاری اقلام تعهدی اختیاری.....
۸۴	۶-۴- آزمون موازنه بین دستکاری فعالیت‌های واقعی و دستکاری اقلام تعهدی اختیاری.....
۸۶	۱-۶-۴- آزمون فرضیه اول.....
۸۷	۲-۶-۴- آزمون فرضیه دوم.....
۸۸	۳-۶-۴- آزمون فرضیه سوم.....
۸۹	۴-۶-۴- آزمون فرضیه چهارم.....

فصل پنجم: نتیجه گیری و ارائه پیشنهادها	۹۰
۱-۵- نتایج تحقیق	۹۱
۱-۱-۵- نتایج آزمون فرضیه اول	۹۱
۲-۱-۵- نتایج آزمون فرضیه دوم	۹۱
۳-۱-۵- نتایج آزمون فرضیه سوم	۹۲
۴-۱-۵- نتایج آزمون فرضیه چهارم	۹۲
۲-۵- پیشنهادهای تحقیق	۹۲
۳-۵- محدودیت‌های تحقیق	۹۳
فهرست منابع و مآخذ	۹۴
ضمائم	۹۹
چکیده انگلیسی	۱۰۹

فهرست جداول

نگاره ۱-۲- چارچوبی برای طبقه بندی انواع دستکاری حسابها.....	۲۹
جدول ۱-۴- سطح عادی هزینه‌های عمومی، اداری و فروش.....	۷۷
جدول ۲-۴- سطح عادی هزینه‌های تولید.....	۷۸
جدول ۳-۴- سطح عادی سود غیر عملیاتی.....	۷۹
جدول ۴-۴- سطح عادی سود اقلام تعهدی	۸۰
جدول ۵-۴- آماره‌های توصیفی سطوح غیر عادی اقلام تعهدی و اقلام واقعی و ضرایب همبستگی.....	۸۱
جدول ۶-۴- آزمون همزمانی دستکاری هزینه‌های اداری، عمومی و فروش با دستکاری اقلام تعهدی اختیاری(تست هاسمن)	۸۳
جدول ۷-۴- آزمون همزمانی دستکاری هزینه‌های تولید با دستکاری اقلام تعهدی اختیاری(تست هاسمن).....	۸۳
جدول ۸-۴- آزمون موازنه بین دستکاری هزینه‌های عمومی اداری و فروش؛ و دستکاری اقلام تعهدی اختیاری.....	۸۵
جدول ۹-۴- آزمون موازنه بین دستکاری هزینه‌های تولید؛ و دستکاری اقلام تعهدی اختیاری.....	۸۶

لیست علائم اختصاری:

علامت اختصاری	معنا
RM	دستکاری فعالیت های واقعی
AM	دستکاری اقلام تعهدی اختیاری
SG&A	هزینه های فروش، عمومی و اداری و تشکیلاتی
S	فروش های خالص
Prod	بهای تمام شده کالای فروش رفته+ اختلاف موجودی اول و پایان دوره
A	کل دارایی های شرکت
GLA	سود یا زیان ناشی از دارایی های ثابت و سرمایه گذاری های بلند مدت
PPESales	مبلغ فروش سرمایه گذاری های بلندمدت
TAC	کل اقلام تعهدی
PPE	اموال، ماشین آلات و تجهیزات
Δ REV	تغییرات در فروش
Δ REC	تغییرات در کل حساب های دریافتنی
Ab_SG	سطح غیرعادی هزینه های فروش، عمومی و اداری و تشکیلاتی
Ab_PROD	سطح غیرعادی هزینه های تولید
Ab_GLA	سطح غیرعادی سود یا زیان ناشی از دارایی های ثابت و سرمایه گذاری های بلند مدت
Ab_ACCR	سطح غیرعادی اقلام تعهدی
P_Ab_Accr	سطح غیر عادی پیش بینی شده اقلام تعهدی اختیاری
P_Ab_RM	سطح غیر عادی پیش بینی شده دستکاری فعالیت های واقعی
p-value	معنی داری
D_Neg*Herfindahl	سطح رقابت (مجموع مجذور سهم فروش های شرکت به کل فروش های صنعت)
D_Neg*MarketShare	سهم بازار (درصد فروش های شرکت به کل فروش های صنعت مربوطه)
D_Neg*Distressed	سلامت مالی (مساوی با یک اگر کمتر از نمره Z آلتمن باشد و در غیر این صورت صفر)
AuditorTenure	دوره تصدی حسابرس (تعداد سال هایی که حسابرس یک شرکت را حسابرسی کرده است) شهرت حسابرس (مساوی با یک اگر حسابرس شرکت سازمان حسابرسی باشد و در غیر این صورت صفر)
Big	بزرگ
NOA/Sales	سطح اقلام تعهدی غیر عادی در دوره های گذشته
ROA	بازده دارایی ها
LogSales	اندازه شرکت
MtoB	نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری

فصل اول

(مقدمه و کلیات پژوهش)

۱-۱- مقدمه

مدیریت سود عبارت است از مداخله هدفمند در فرایند گزارشگری مالی با توجه به محدودیت‌های اصول پذیرفته شده حسابداری برای به دست آوردن سطح مورد انتظار سود و همچنین برآیند درجه‌ای از قابلیت انعطاف و اعمال نظری است که مدیران در گزارشگری مالی خود دارند. مدیریت برای دستیابی به سطح مورد انتظار سود خود سه گزینه پیش روی خویش دارد: مدیریت واقعی سود^۱ (RM)، حسابداری فریب آمیز و مدیریت اقلام تعهدی^۲ (AM). حسابداری فریب آمیز مربوط به انتخاب رویه‌های حسابداری مغایر با اصول پذیرفته حسابداری است. در دستکاری اقلام تعهدی اختیاری، رویه‌های حسابداری بکار گرفته شده، مبتنی بر اصول پذیرفته شده حسابداری می‌باشد، اما تلاش می‌شود که عملکرد اقتصادی واقعی مبهم نشان داده شود. دستکاری فعالیت‌های واقعی زمانی روی می‌دهد که مدیران فعالیت‌هایی انجام دهند که آن‌ها را از بهترین عملکرد منحرف کند تا بتواند سودهای بالاتری گزارش کنند. دو شکل غالب مدیریت سود که اغلب در تحقیقات گذشته مطرح شده‌اند (دستکاری فعالیت‌های واقعی) و مدیریت مبتنی بر ارقام حسابداری (AM) بوده‌اند. انجام هر یک از گزینه‌های مدیریت سود با محدودیت‌ها و هزینه‌هایی روبروست. مسئله این است که آیا مدیر ابتدا برای دستیابی به سود هدف به یک گزینه روی می‌آورد و در صورتی که با محدودیت مواجه شد به گزینه دیگر روی می‌آورد و یا اینکه هر دو تکنیک را به طور همزمان انجام می‌دهد. از آنجا که اکثر تحقیقات صورت گرفته درباره‌ی مدیریت سود در ایران بر مدیریت اقلام تعهدی اختیاری تاکید کرده‌اند، ثابت شدن این رابطه‌ی جایگزینی برای محققان این نکته را نمایان می‌سازد که تمرکز بر روی دستکاری اقلام تعهدی اختیاری نمی‌تواند به طور کامل اثر فعالیت‌های مدیریت سود را توضیح دهد. به عبارت دیگر اگر محققان تمایل به بررسی اثر کلی فعالیت‌های مدیریت سود دارند می‌بایست اثر هر دو گزینه‌ی مدیریت سود، یعنی دستکاری فعالیت‌های واقعی و دستکاری اقلام تعهدی اختیاری را در نظر بگیرند.

1 . Real Earnings Management

2 . Accrual Management

از این رو تمرکز این پژوهش بر این مسئله است که چگونه مدیران دستکاری فعالیت‌های واقعی و دستکاری ارقام تعهدی اختیاری را بر اساس عوامل محدود کننده (هزینه‌های آنها، جایگزین یکدیگر می‌کنند. همچنین این پژوهش ترتیب انتخاب این دو گزینه توسط مدیریت را مورد بررسی قرار می‌دهد.

۱-۲- تشریح و بیان موضوع:

۱-۲-۱- مدیریت سود:

سود گزارش شده در شرکت‌ها به عنوان یکی از معیارهای مهم تصمیم‌گیری به شمار می‌آید که همواره مورد استفاده‌ی طیف وسیعی از استفاده‌کنندگان نظیر سهامداران، سرمایه‌گذاران، کارگزاران بورس و... قرار می‌گیرد. از آنجا که محاسبه‌ی سود بنگاه اقتصادی متأثر از روش‌های برآوردی حسابداری است و تهیه‌ی صورت‌های مالی به عهده‌ی مدیریت واحد تجاری می‌باشد، ممکن است بنابه دلایل مختلف، مدیریت اقدام به مدیریت سود نماید.

یکی از روش‌هایی که گاهی اوقات برای آرایش اطلاع‌رسانی وضعیت مطلوب شرکت‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد، مدیریت سود می‌باشد. (وایلد^۳ و همکاران، ۲۰۰۱) مدیریت سود روشی است که توسط مدیریت جهت دستکاری داده‌ها به کار می‌رود و نوعی اقدام آگاهانه با هدف طبیعی نشان دادن سود شرکت جهت رسیدن به یک سطح مطلوب و مورد نظر می‌باشد.

امروزه مدیریت سود یکی از موضوعات بحث برانگیز و جذاب در پژوهش‌های حسابداری به شمار می‌رود. به دلیل این که سرمایه‌گذاران به عنوان یکی از عوامل مهم تصمیم‌گیری به رقم سود توجه خاصی دارند، این پژوهش‌ها از جنبه رفتاری، اهمیت خاص خود را دارد. پژوهش‌ها نشان داده است که نوسان

کم و پایدار سود، حکایت از کیفیت آن دارد. به این ترتیب، سرمایه‌گذاران با اطمینان خاطر بیشتر در سهام شرکت‌هایی سرمایه‌گذاری می‌کنند که روند سود آن‌ها با ثبات‌تر است.

فلسفه مدیریت سود، بهره‌گیری از انعطاف‌پذیری روش‌های استاندارد و اصول پذیرفته شده حسابداری می‌باشد. البته تفسیرهای گوناگونی که می‌توان از روش‌های اجرایی یک استاندارد حسابداری برداشت کرد، از دیگر دلایل وجود مدیریت سود می‌باشد. (نوروش و همکاران، ۱۳۸۴)

تحلیل‌گران مالی انتظار دارند که شرکت‌ها به پیش‌بینی‌های انجام گرفته برسند و مغایرتی نداشته باشند، این مهم برای شرکت‌هایی که قابل اتکاءتر هستند، بیشتر صادق است. تحلیل‌گران مالی و سرمایه‌گذاران از انحراف میان مقادیر پیش‌بینی شده و واقعی بسیار ناخشنود خواهند شد (کولینگ وود، ۲۰۰۱)

۱-۲-۲- دستکاری در اقلام تعهدی اختیاری:

یکی از راه‌های مدیریت سود دستکاری اقلام تعهدی اختیاری است که بر جریان‌های نقدی تاثیر مستقیمی ندارد. به این روش دستکاری تعهدات گفته می‌شود. از نمونه‌های این روش، به تاخیر انداختن استهلاک دارایی‌هاست. دستکاری اقلام تعهدی اختیاری زمانی رخ می‌دهد که مدیران از انعطاف‌پذیری اصول پذیرفته شده حسابداری به منظور انجام برآوردهای متقلبانه استفاده کنند. برآوردهایی همچون عمر مفید دارایی‌ها، قابلیت وصول مطالبات، نرخ تنزیل تعهدات بازنشستگی و سایر اقلام تعهدی پایان سال که سود گزارش شده را تعدیل می‌کنند، ابزارهای سنتی هستند که مدیران در طول زمان از آن استفاده کرده و مستقیماً قابل مشاهده نیستند. دستکاری اقلام تعهدی اختیاری وسیله‌ای برای تغییر آرایش حساب‌ها می‌باشد و اثری بر عملیات شرکت ندارد.

۱-۲-۳- دستکاری در فعالیت‌های واقعی:

با پیروی از مطالعات گذشته در مورد دستکاری فعالیت‌های واقعی (از جمله زانگ^۵، گانی^۶، ۲۰۰۵؛ گانی^۶، ۲۰۰۵؛ روی چودهری^۷، ۲۰۰۶) در این تحقیق دستکاری فعالیت‌های واقعی زیر مورد بررسی قرار می‌گیرد: **دست کاری در فروش^۸، کاهش مخارج اختیاری^۹ و تولید بیش از حد (اضافه تولید)^{۱۰}.**

روی چودهری (۲۰۰۶) دستکاری در فروش را به صورت تلاش‌های مدیریت در جهت افزایش موقتی فروش در طول سال تعریف می‌کند که از طریق ارائه‌ی تخفیفات قیمت و یا شرایط اعتباری آسان‌تر حاصل می‌شود و جریان‌های نقدی ورودی برای فروش را کاهش می‌دهد. بنابراین دستکاری در فروش انتظار می‌رود منجر به جریان‌های نقدی حاصل از عملیات CFO^{۱۱} کمتری در دوره جاری گردد.

نوع دیگر دستکاری فعالیت‌های واقعی، کاهش هزینه‌های اختیاری است. مخارج اختیاری مانند تحقیق و توسعه، تبلیغات و مخارج نگهداری، معمولاً در دوره وقوع به هزینه منظور می‌شوند. از این رو، شرکت‌ها می‌توانند با استفاده از کاهش مخارج اختیاری، هزینه‌های گزارش شده را کاهش و سود را افزایش دهند. این عمل به‌ویژه زمانی رخ می‌دهد، که چنین مخارجی موجب کسب درآمد و سود فوری نگردد. اگر مدیران مخارج اختیاری را به‌منظور کسب اهداف سودآوری کاهش دهند، مجبورند که این مخارج را به‌صورت غیرعادی در سطح پایین نشان دهند. مجموع هزینه تبلیغات و هزینه‌های اداری، عمومی و فروش به‌عنوان مخارج اختیاری تعریف می‌شود (ولی زاده لاریجانی، ۱۳۸۷).

-
5. Zang
 6. Gunny
 7. Roychowdhury
 8. Sales Manipulation
 9. Reduction of discretionary expenditures
 10. Overproduction
 11. Cash flow from operations

نوع سوم دستکاری فعالیت‌های واقعی تولید کالاهای اضافه‌تر از میزان لازم برای برآورده ساختن تقاضای مورد انتظار (از جمله اضافه تولید) می‌باشد، اضافه تولید، بهای تمام شده کالاهای فروش رفته (COGS) را کاهش می‌دهد، که منجر به حاشیه‌ی عملیاتی بالاتر می‌شود. به هر حال، هزینه‌های تولید و نگهداری اضافی ممکن است تحمل شود و به احتمال زیاد باعث افزایش هزینه‌های نهایی می‌شود، که منجر به هزینه‌های تولید سالیانه بالاتر نسبت به فروش می‌شود.

مدیران شرکت‌های تولیدی به‌منظور بالا نشان دادن سود می‌توانند اقدام به تولید بیش از حد محصولات کنند. چنانچه سطح تولید افزایش یابد، هزینه‌های سربار تولید به تعداد محصول بیشتری سرشکن شده و در نتیجه هزینه ثابت هر واحد کالا کاهش می‌یابد. اگر، کاهش هزینه ثابت هر واحد تولید شده با افزایش هزینه نهایی در تولید آن تهاتر نشود، هزینه کل هر واحد محصول کم می‌شود. در نتیجه، بهای تمام شده کالای فروش رفته پایین‌تر و حاشیه سود عملیاتی شرکت بهتر نشان داده می‌شود. با این حال، مدیران زمانی تمایل به تولید بیش از حد دارند که کاهش در هزینه‌های تولید بیشتر از هزینه‌های نگهداری موجودی کالا در آن دوره باشد (ولی زاده لاریجانی، ۱۳۸۷).

۱-۲-۴- هزینه‌های مدیریت سود:

معمولاً هنگامی که مدیران یک شرکت سود را دست کاری می‌کنند، شرکت متضرر می‌گردد. اول آن که، هنگامی که مدیران سود را در جهت اهداف مورد نظر سود خود دستکاری می‌کنند، قراردادهای منعقد شده شرکت را ملزم به دادن پاداش‌های مالی بیشتری به مدیر می‌نماید. دوم آن که، وقت و هزینه‌ای که مدیران صرف دستکاری فعالیت‌های واقعی می‌نمایند اغلب همان وقت و هزینه‌ای است که می‌بایست